

d) Právo manželů manželství odporovati zaniká také jejich smrtí, neboť oprávnění toto zakládá se toliko v poměrech ryze osobních a tudíž dle § 531 o. o. z. k pozůstalosti nenáleží a rovněž dle § 918 o. o. z. na dědice nepřechází. Výjimkou přísluší interessentům právo odporu i po smrti manželů, závisí-li od existence nebo non existence manželství soukromá práva osob třetích (roz. ze dne 1. března 1882 č. 798 sb. »Gl. U.« č. 8903).

e) Promlčením zaniká žalobní právo ve 30 letech, což však není nepopřeno, jelikož někteří vzhledem k § 1481 o. o. z. tvrdí, že právo toto jest nepromlčitelné.

Manželství občanské.

I. Pojem a historický vývoj.

Manželství občanské jest manželství uzavřené před státními orgány. Původ tohoto právního ústavu hledati sluší ve francouzské revoluci, jejíž snaha k tomu směřovala, aby stát byl učiněn nezávislým na církvi; manželství bylo totiž považováno za občanskou smlouvu, jejížto právní význam a účinek, jakož i způsob uzavírání vymeziti dlužno nehledě k náboženským názorům občanů, zákony státními, při čemž církvi nepřislouší žádný vliv. Zákonné předpisy o sňatku občanském byly též pojaty v Code Napoleon, kterýžto zákonník snaží se nicméně posvátnou důstojnost manželství tím povznést, že víže uzavření manželství na určité slavné formálnosti; jmenovitě přesně jsou vymezena ustanovení o překážkách manželství a zároveň o to pečováno, by rozvod, jakož i rozloučení manželství nedály se z pohnutek lehkomyšlných. Pro rozloučení sňatku vyhledávány jisté dostačující důvody; rozloučení mělo místa jenom na základě žaloby, pravidelného řízení procesního a soudcovského nálezu. Před uzavřením manželství bylo třeba vykonati ohlášky a zákonným způsobem je prohlásiti. Občanské manželství rozšířilo se po té v zemích levého Porýní, v Badensku, Elsasku a Lotrinsku, brzy i v Belgii, Itálii a Německu.

Moderní zákonodárství zná tři druhy občanského manželství:

1. obligatorní (nucené),
2. fakultativní,
3. občanský sňatek z nouze.

Při obligatorním manželství občanském závisí platnost manželství na intervenci státních orgánů při aktu uzavíracím; církevní požehnání sňatku jest zůstaveno vůli stran a nemá pro platnost smlouvy manželské závažnosti. Kde je zavedeno fakultativní civilní manželství, může býti sňatek uzavřen buďsi před státními buďsi před církevními úřady.

Občanský sňatek z nouze jest vázán podmínkou, že úřady církevní odeprou ohlášky učiniti nebo slavné prohlášení přijati z důvodů státními zákony neuznaných. V tom případě dává stát ohlášky i oddavky vykonati svými orgány.

Tyto tři formy občanského manželství označují tři momenty v boji státu s církvi o vliv na uzavírání manželství. Jak stát, tak i církev osobují si totiž tento vliv výhradně každý pro sebe; jestiž prý sňatkem založená rodina velkého významu jak pro trvání církve, tak i pro bytí státu. Království a země v říšské řadě zastoupené uznávají ústav obligatorního manželství občanského jen ve příčině osob, jež nenáležejí žádné státem uznané církvi nebo náboženské společnosti; pro příslušníky církve zákonem uznané platí forma občanského sňatku z nouze. Ovšem naléhalo sice svo-

bodomyslné hnutí roku 1848 na zavedení všeobecně závazného manželského sňatku civilního, neboť § 17 »základních zákonů rakouského národa« předložený kroměřížské radě říšské výborem ústavním jakožto votum většiny zněl: »Občanská platnost manželství podmíněna jest slavným prohlášením svolení obou snoubenců před úřadem státem zřízeným ku přijetí tohoto svolení. Církevní sňatek lze teprve po uzavření manželství občanského předsevzítí. Různost manželství nezakládá občanskou překážku manželství.« Však biskupové arcivévodství Rakouského nad a pod Enží povstali proti tomuto zamýšlenému zavedení obligatorního manželství civilního a to protestem obsaženým v pamětním spise dne 12. prosince 1848 a říšské radě v Kroměříži zaslaným. Říšská rada sama neměla však již příležitosti o tomto předmětu se uraditi. V době od 30. dubna až do 17. června 1849 odbývali arcibiskupové a biskupové rakouští porady stran otázky manželství, jichžto výsledky v četných pamětních spisech ministru vnitra byly předloženy. Dne 27. dubna 1850 přednesl tehdejší ministr kultu hrabě Lev Thun za souhlasu s ministerskou radou císaři nejpokornější návrh, z něhož vysvítá, že otázka civilního manželství ustoupila v pozadí a že prohlášena byla zásada, že změny rakouského práva manželského mají se provésti v duchu církevních nauk katolíků a protestantů a nikoli jednostranně státní mocí, nýbrž jen ve srozumění se zástupci těchto církví. Konkordátem bylo manželství úplně odevzdáno do rukou církve. Teprve článkem I. zák. ze dne 25. května 1868, č. 47 ř. z. byl po dlouhých bojích císařský patent ze dne 8. října 1856 č. 185 ř. z., odvolávající se na patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z. zrušen. Současně byl také s čl. II. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z. ústavy občanského manželství z nouze zaveden. Zákon ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z. rozšířil občanské uzavírání manželství na případ, pro nějž opatření učiněno v zákoně ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.

II. Zákonné podmínky občanského sňatku manželského.

Ten'o má místo

a) u příslušníků vyznání státem uznaného, když některý z příslušných duchovních správců o to požádaný, jenž dle předpisů všeob. zák. obč. k ohlášení sňatku nebo k přijetí slavného prohlášení jest povolán, odepře předsevzítí ohlášky nebo přijati slavné prohlášení z důvodu zákonodárstvím státním neuznaného (čl. II. zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.);

b) u osob nenáležících žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti (§ 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.), obligatorně;

c) u osob, z nichž jedna strana je příslušníkem vyznání státem uznaného, druhá strana však nenáleží žádné uznané náboženské společnosti, a to při těchto podpůrně, takže v této případnosti mají snoubenci na vůli, obrátiti se v té příčině na správce duchovního nebo přímo na civilní úřad (§ 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.).

III. Příslušnost soudní a řízení.

Ve příčině uzavírání manželství před světskými úřady platí předpisy druhého dílu všeob. zák. obč. s těmito odchylkami:

1. Úřadem povolaným ku vykonání ohlášek a ku přijetí slavného prohlášení svolení jest politický úřad okresní, v oněch městech však, jež mají vlastní obecní statut, obecní úřad, jemuž svěřena jest správa politická

(magistrát). Ve případě pod II. a) uvedeném jest příslušný onen politický úřad okresní, v jehož úředním obvodu správce duchovní uzavření sňatku se vzpěčující své sídlo má; ve případech pod II. b) a c) naznačených určuje se příslušnost bydlištěm snoubenců (čl. II. § 1 zák. z 25. května 1868, č. 47 ř. z. a § 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.). Dožádání a delegování jiného okresního (obecního) úřadu ku přijetí slavného prohlášení může nastati na žádost obou snoubenců se strany příslušného politického okresního (obecního) úřadu dle předpisů § 81 a 82 o. o. z. vydaných pro farní úřady (§ 6 zák. z 25. května 1868). Konsulárním úřadům na Východě nepřisluší obor působnosti, který je přidělen úřadům správním tuzemským v zákonech ze dne 25. května 1868, ze dne 31. prosince 1868 a ze dne 9. dubna 1870; nemohou také býti delegovány ku přijetí slavného prohlášení úřady v té příčině příslušnými, ježto delegování k úřednímu výkonu jen těm úřadům má se uděliti, kteří sami k úkonům úředním téhož druhu vůbec jsou oprávněni (vým. min. zahr. záležitostí ze dne 3. března 1875 č. 2708, a min. vn. ze dne 21. března 1875 č. 3848 na místodržitelství v Terstu).

2. Všecky úkony a všechna rozhodování, jež dle předpisů druhého dílu všeob. zák. obč. s dodatečným nařízením jsou svěřeny duchovnímu správci, přísluší ve příčině manželství, které se uzavírá před světským úřadem, příslušnému politickému okresnímu (obecnímu) úřadu (§ 2 zák. ze dne 25. května 1868).

3. Proti rozhodnutí politického okresního (obecního) úřadu ve věcech manželských mají žadatelé právo stěžovati sobě ku zemské vládě a proti rozhodnutím této k ministerstvu vnitra; rekurs není na určitou lhůtu vázán, aniž souhlasnými rozhodnutími obou nižších instancí vyloučen (§ 5 cit. zák.). Duchovním úřadům není však právo rekursu proti rozhodnutím politických úřadů ve věcech manželských vyhrazeno (roz. min. vnitra ze dne 8. února 1875 časop. »Zeitschr. f. Verw.« str. 32). Platnost občanského manželství předpokládá řádné předsevzetí ohlášek a zákonité přijetí slavného prohlášení. Co se týká samého uzavření sňatku, budiž slavný projev svolení k manželství výkonán před představeným politického okresního (obecního) úřadu nebo před zástupcem představeného u přítomnosti dvou svědků a jednoho přísežného zapisovatele (§ 7 zák. ze dne 25. května 1868). Politický úředník akt uzavření sňatku řídící má snoubence způsobem jich vzdělání a schopnostem přiměřeným osloviti a poučiti o právních účincích smlouvy manželské a vyzvati je, aby svůj úmysl sňatek manželský uzavřítí slavnostně prohlásili (§ 12 nař. min. spravedl., kultu a vnitra ze dne 1. července 1868 č. 80 ř. z.). O uzavření manželství budiž sepsán protokol a podepsán, jak snoubenci, tak i svědky a oběmi úředními osobami (§ 8 cit. zák.).

Politický úřad okresní (obecní) vede rejstřík manželský o sňatcích manželských u něho předsevzatých a vydává na žádost úřední vysvědčení, které uzavření manželství prokazují a to s průvodní mocí veřejných listin. Takové úřední vysvědčení má politický okresní (obecní) úřad z úřední povinnosti zaslati řádným správcům duchovním obou snoubenců (§ 9 cit. zák.). Manželům, kteří uzavřeli sňatek manželský před světským úřadem, nebrání se, aby se neucházeli dodatečně také o církevní požehnání svého sňatku duchovním správcem toho vyznání, jemuž jedna strana náleží.

IV. Účinky uzavření manželství občanského.

Co se tkne rozvodu a rozloučení manželství civilního ve smyslu zák. ze dne 25. května 1868, platí ustanovení všeob. zák. obč., při čemž úkony přidělené duchovním správcům příslušejí politickému okresnímu (obecnímu) úřadu, v jehož obvodu jest sídlo duchovního správce zákonem k těmto funkcím povoláného. Vzhledem ku rozlučitelnosti manželství uzavřených podle zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z. jsou osoby, jež žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti nenáleží, na roveň postaveny nekatolickým křesťanským náboženským souvěrcům. Jest jim tudíž dovoleno z důvodů § 115 o. o. z. žádati za rozloučení manželství. Lze tedy i tehdy žádati za rozloučení manželství, jestliže manželé, kteří v čas uzavření sňatku byli bezvěrci, opět se navrátili ku svému dřívějšímu vyznání, které rozloučení dovoluje (rozh. nejv. soudu ze dne 26. listopadu 1884 č. 11.989, sb. »Gl. U.« č. 10.273). Jsou však rozlučitelná netoliko manželství mezi osobami bez vyznání, nýbrž také taková, jež byla uzavřena s jedné strany bezvěrcem, s druhé strany osobou, která náleží vyznání náboženskému rozloučení dovolujícímu, však nikoli křesťanskému. Dle toho jsou tedy manželství mezi osobami bez vyznání a israelity dle § 115 o. o. z. rozlučitelná, ježto takové sňatky před světskými úřady uzavřené nebyly vykonány dle předpisů pro manželství židovská platnými před rabíny a nelze je tudíž za manželství židovská pokládati (rozh. ze dne 30. září 1879 č. 10.870, sb. »Gl. U.« č. 7589, ze dne 13. dubna 1880 č. 3105, sb. »Gl. U.« č. 7934 a ze dne 16. února 1881 č. 861, sb. »Gl. U.« č. 8292).

V. Nemalé důležitosti jest otázka, je-li platno občanské manželství v cizině, kde jest občanský sňatek obligatorní, rakouskými státními občany uzavřené, kteří v tuzemsku náležejí církvi nebo společnosti náboženské, zákonem uznané. Unger prohlásil civilní takové manželství za neplatné, protože církevní sňatek nepatří pouze ku zevnějším formálnostem jako na př. ohlášky, nýbrž jest materiální náležitostí úkonu samého. Jeho náhled sdílí též Savigny, Thöl, Gerber a j. Když však zákony ze dne 25. května 1868 a ze dne 9. dubna 1870 zásada církevního sňatku byla v zákonodárství rakouském prolomena, není tu již důvodu pro popírání platnosti manželství civilního v cizině uzavřeného. Tak také Stubenrauch. Výnosem ministerstva vnitra ze dne 12. března 1878 č. 514 bylo oznámeno vzhledem k tomu, že vyskytovaly se mnohé případy, kde neodůvodněné obtíže se strany obcí a farních úřadů v cestu byly kladeny uznání civilních sňatků, jež rakouští státní příslušníci ve Švýcarsku, nebo jinde v cizině byli uzavřeli, následující: »Z § 4 a 37 o. o. z. vyplývá, že rakouští státní občané jsou sice též ve příčině jednání, jež předseberou mimo státní území, na občanské zákony své vlasti vázáni, leč jen potud, pokud jich osobní svoboda je předsebrání tím jest obmezena. Uzavírají-li se právní jednání s cizinci v cizině, tož budtež posuzována dle zákonů místa, kde jednání učiněno bylo.« Tento výnos přihlíží tudíž výhradně ku zásadě »locus regit actum«. Je-li sporna platnost občanského manželství uzavřeného Rakušanem v Německé Říši nebo vůbec v zemi, kde obligatorně jest zavedeno manželství civilní, mají tu ovšem soudové rozhodovati. Pokud však běží o výrok se stanoviska úřadu správního, jest takový občanský sňatek Rakušanův za platný považovati. Dotyčným státním občanům rakouským jest ponecháno na vůli, chtějí-li své občanské manželství dáti také církvi požehnati, čili nic.